

## Osmnáctá mezinárodní konference zástupců filozofických a sociologických časopisů socialistických zemí

V pořadí již osmnáctá konference zástupců filozofických a sociologických časopisů socialistických zemí se po dvouleté přestávce konala v říjnu 1985 v Budapešti v prostorách Vysoké školy politické při ÚV MSDS.

Zúčastnili se jí delegáti z Bulharské lidové republiky, Československé socialistické republiky, Maďarské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, Rumunské socialistické republiky, Svazu sovětských socialistických republik a tentokrát poprvé také zástupci filozofického i sociologického časopisu z Vietnamské socialistické republiky.

Program měl dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická diskuse byla orientována k následujícím problémům:

1. socialismus jako teorie a reálná praxe; různé formy vlastnictví za socialismu, dialektika vlastnictví a moci; socialismus jako celostný sociální organismus, jeho kvalitativní proměny;
2. rozvitý socialismus a jeho úloha v historickém procesu;
3. cesty a prostředky řešení aktuálních problémů budování socialismu v zemích socialistického společenství, zejména v těch, které neprošly kapitalistickým stadiem rozvoje;
4. rozpory za socialismu, jejich analýza z hlediska dialektiky obsahu a formy;
5. dílo G. Lukáče (v r. 1985 uplynulo 100 let od jeho narození).

Teoretická diskuse byla velmi plodná, neformální, často i rozporná, vedená v duchu kritiky a sebekritiky. Na její závěr bylo vysloveno určité memento na adresu filozofického bádání, které ne zcela dostatečně reaguje na potřeby společenské praxe.

Praktická část konference byla věnována schůzce zástupců sociologických časopisů, kteří se vzájemně informovali o své práci a záměrech i o přípravách na XI. světový sociologický kongres v r. 1986. V této části byly mezi jednotlivými redakcemi dohodnuty i konkrétní formy spolupráce v oblasti recenzí, přetiskování statí a informací.

V závěrečném komuniké bylo doporučeno zajistit prostřednictvím akademií věd přiměřený status tomuto pravidelnému setkání zástupců časopisů, organizovat společné mezinárodní diskuse u kulatého stolu a pokusit se o vydávání filozofických a sociologických ročenek.

Hostitelská strana věnovala organizaci konference velkou pozornost, účastníky přivítal zástupce ředitele Ústavu filozofie maďarské akademie věd Denesz Zoltan a rektor Vysoké školy politické při ÚV MSDS Jozsef Szabó. Jednání se zúčastnili i další pracovníci maďarské společenskovední fronty.

Příští konference se bude konat v r. 1987 v Polsku, její teoretické téma bude orientováno k otázkám míru a mírového soužití.

Eva Bártová

## Sociologové k otázkám rozvoje města a venkova

Většinu účastníků semináře *Aktuální sociologické otázky rozvoje venkova a města*, konaného ve dnech 22.–24. května 1985 v Kosové Hoře, jistě překvapilo, že seminář byl první společnou akcí sekcí sociologie venkova a sociologie města v historii Československé sociologické společnosti. Počet účastníků i sám průběh jednání potvrdily užitečnost společného setkání; snahou organizátorů je v podobných setkáních pokračovat.

Program byl zahájen vstupními referáty představitelů obou sekcí. A. Slepíčka (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) se v příspěvku *Sociální a územní aspekty vztahu města a venkova – současnost a perspektivy* věnoval problematice nejprve na globální úrovni – z hlediska odlišného řešení tohoto problému v zemích s rozdílným společenským zřízením. Připomněl zkušenosti s řešením této otázky v socialistických zemích, zejména v SSSR, NDR a MLR. Poté jednal o situaci československého venkova (příčemž upozornil na nejasnost pojmů venkov, vesnice a definice venkovského obyvatelstva) z hlediska dosažených změn ve výrobních vztazích, dělbě práce, způsobu života, změn životních podmínek, sociální struktury atd. V závěru poukázal na změnu funkcí venkova a zemědělství v naší společnosti.

Druhý vstupní referát na téma *Stírání rozdílů mezi městem a venkovem – sou-*

*časný stav a nové trendy* přednesl Jiří Musil (Fakulta architektury ČVUT, Praha). Ve svém příspěvku se zamyslel nad obsahem a proměnou pojmů město a venkov ze sociologického hlediska. Zatímco dříve bylo možno například ztotožnit venkov se zemědělstvím, dnes dochází k rozpojování výrobní a sídelní stránky a samy pojmy se s vývojem reality i s vývojem (sociologického) poznání mění. Dichotomické chápání města a venkova je dnes už nepoužitelné a je třeba hledat jiné osy analýzy prostorových a sídelních jednotek. V druhé části příspěvku podal J. Musil shrnující přehled o sociologických faktech týkajících se vztahu města a venkova v ČR, na nichž dokumentoval, že zatímco dříve byly charakteristiky ekonomické, sociální a sídelní, příp. ekologické (v klasickém smyslu) struktury dosti pevně propojeny, dnes už tyto korelace neplatí. Na základě svého rozboru pak formuloval tvrzení, že území ČR je protkáno smíšenými územími a že v něm existují různé typy sídel, které dosud nejsou — ani v sociologii — pojmenovány. Na datech tak vlastně byla ilustrována myšlenka vyslovená v první části příspěvku — myšlenka o postupné proměně reality prostorového uspořádání společnosti, které již neodpovídá ani její pojmové uchopení v podobě dichotomie město—venkov, ani rozdělení sociologie na sociologii venkova a sociologii města.

Řadu diskusních vystoupení zahájil J. Pašiak (Ústav stavebnictva a architektury SAV, Bratislava) příspěvkem *Vztah územného a sociálneho rozvoja v procese stierania rozdielov medzi mestom a dedinou* (zpracován společně s P. Gajdošem. (Ústav stavebnictva a architektury SAV, Bratislava), v němž poukázal zejména na charakter současných rozdílů mezi městem a venkovem, jejichž jádrem jsou rozdíly sociální, vzniklé především v důsledku dělby práce. Upozornil na nutnost racionálnějšího využití sociálního potenciálu venkova jako součást procesu stírání rozdílů mezi městem a venkovem a dále na proces formování sídelně regionálních aglomerací (ve smyslu ekonomickém i sociálním) jako formu stírání těchto rozdílů.

I. Lалуha (Výskumný ústav sociálneho rozvoja a práce, Bratislava) se ve svém vystoupení na téma *Spôsob života ako faktor zblížovania mesta a dediny* zaměřil na jeden z důležitých aspektů sblížování města a venkova. Charakterizoval dvě etapy ve vývoji způsobu života venkova a současný trend formování jednoho způsobu života socialistické společnosti, v němž existují dva subtypy — venkovský a městský. Na charakteristikách způsobu života na venkově a ve městě potom demonstroval zjištění, že rozhodující diferenciací ve způsobu života již neprobíhá po linii město—venkov.

S výsledky empirického výzkumu migrace obyvatel okresu Zvolen seznámil účastníky semináře I. Kusý (Ústav stavebnictva a architektury SAV, Bratislava) v referátu *Autochtónnosť a potenciálna migrácia obyvateľov vidieka*. Podal v něm přehled o rozdílech v důvodech stěhování a o faktorech sídelní stability obyvatel rozdílných velikostních typů sídel v daném okrese.

H. Librová (Filozofická fakulta UJEP, Brno) upozornila ve svém vystoupení *Změny v sociálním hodnocení města a venkova* na důležitý aspekt vztahu města a venkova, jímž je hodnocení tohoto vztahu obyvatelstvem. Na výsledcích řady výzkumů ukázala, že sociology (a nejen jimi) odmítaná polarita město—venkov funguje jako polarita ve vědomí obyvatelstva. Věnovala se také rozboru příčin kladného sociálního hodnocení venkova. Na pohledu do dějin evropské kultury (od starověku do devatenáctého století) ukázala vliv kultury na kladné hodnocení venkova, resp. na posilování vztahu k venkovu jako protikladu civilizace.

K. Schwarz (Ústav pro výzkum kultury, Praha) v příspěvku *Rozdíly a shodné rysy kulturního života obyvatel měst a venkova v ČR* analyzoval rozdíly v oblasti kulturního života a využití volného času a faktory vyrovnávání těchto rozdílů, a to nejen z pohledu dichotomie město—venkov, ale v podrobnější typologii obcí. Z jeho rozboru vyplývá, že proces vyrovnávání rozdílů mezi městem a venkovem v oblasti kultury a volného času probíhá ve srovnání s jinými oblastmi života pomaleji. K nejproblematictější z tohoto hlediska patří nejmenší obce, velkoměstská sídliště a zázemí velkých měst. Pro oblast kultury pak platí — snad více než pro jakoukoli jinou — že je třeba ji zkoumat spíše z hlediska regionálních rozdílů a vazeb než globálně za celé území.

L. Falfan (Státní výskumný projektový a typizační ústav, Bratislava) zpracoval ve svém referátu *Spoločensko-kultúrne a priestorové stránky prestavby dediny* otázku stavební situace na slovenském venkově. Analyzoval jak typ zástavby, tak sociálně psychologické a sociologické aspekty tohoto jevu, jako jsou například vzory chování v domě, stereotypy zástavby atd. Problematice bydlení na vesnici se věnoval rovněž F. Koudelka (DRUPOS, Prostějov), který se zabýval otázkou obydlení (zejména jeho obytných kvalit) a tzv. *malým domácím hospodářstvím*.

M. Horanský (Ústav filozofie a sociologie SAV, Bratislava) se v příspěvku *K so-*

ciálním problémem dotvárania sociálnej infraštruktúry vidieckych sídelných jednotiek dotkl otázky sociálnej infraštruktúry jako významného sociologického problému a seznámil účastníky semináře s výsledky první etapy výzkumu sociální infraštruktury na slovenském venkově. Již první výsledky výzkumu ukazují na řadu problémů, z nichž nejzávažnější spočívají v neproporcionálnosti rozložení sociální infraštruktury a v uplatňování principu „střediskovosti“ při jejím budování. Problém je teoreticky slabě zpracován a tak praktická řešení, nedostatečně teoreticky zakotvená, mají řadu negativních důsledků pro život venkovského obyvatelstva.

Josef Musil (Výzkumný ústav výstavby a architektury, Brno) informoval ve svém vystoupení *Obecné a specifické principy rozvoje občanského vybavení ve městech a na vesnici* o výzkumech občanské vybavenosti venkova a měst ve druhé polovině sedmdesátých a na počátku osmdesátých let, a to především z pohledu urbanisty.

Z. Ryšavý (Výzkumný ústav výstavby a architektury, Praha) poukázal v příspěvku *Dlouhodobé trendy vývoje vybraných kategorií osídlení v ČSR* na nedostatky v analýze otázek vztahu města a venkova pouze podle velikostních skupin obcí. Z jeho rozboru vývoje počtu obyvatelstva (a jeho venkovské části zvláště) v sídelné regionálních aglomeracích, v městských regionech, ostatních městech a ve venkovských sídlech za období let 1869—1980 pak vyplynul hlavní závěr, že vesnice se stávají stále více součástí větších sídelních systémů, které procházejí svým specifickým vývojem. Z tohoto je třeba vycházet při hodnocení současného stavu a budoucího vývoje vztahu města a venkova u nás.

B. Princová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) zpracovala ve svém příspěvku *Regionální diferenciacie sociálně ekonomických charakteristik městského a venkovského prostředí v soudobém Československu* statistická data, týkající se jak základních geografických charakteristik městských a venkovských částí okresů ČSSR, tak charakteristik jejich obyvatel a životních podmínek. Rozbor, využívající metod faktorové a diskriminační analýzy, sloužil k posouzení odlišné fáze urbanizační situace ČSR a SSR a označil venkovské prostředí jako hlavního přispěvatele k sociálně prostorové diferenciaci národních republik, popřípadě krajů ČSSR.

V. Trnková (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha) v referátu na téma *Úloha zemědělství v území a jeho vliv na další vývoj venkovského prostoru* charakterizovala jednotlivé etapy v poválečném vývoji vztahu zemědělské výroby a vesnického prostoru v naší republice. Podrobněji se pak zabývala třetí etapou, která započala roku 1971 návrhem střediskové soustavy obcí, a věnovala se problematice vztahu střediskové soustavy a současných potřeb zemědělské výroby, včetně negativních vlivů realizace této soustavy na podmínky zemědělské výroby i životní podmínky pracovníků v zemědělství.

Rovněž další referáty byly zaměřeny na problémy zemědělské výroby a zemědělských podniků. Otázkám řízení zemědělské výroby byly věnovány příspěvky C. Markové (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha) *Řízení sociálního rozvoje v zemědělství — metodologické otázky* a V. Pilíška (Vysoká škola zemědělská, Praha) *Společenské funkce a postavení zemědělských podniků*. H. Schimmerling se ve svém vystoupení *Má venkov ještě šanci?* zamyslel nad problémem realizace požadavku stejných životních podmínek na venkově a ve městě. Upozornil v návaznosti na předchozí vystoupení zejména na to, že realizace tohoto požadavku na venkově vyžaduje mimo jiné i jiný pohled na venkovskou obec — je třeba ji chápat nejen administrativně, ale také jako komunitu či systém společenských vztahů. Tento pohled však mnohdy chybí i samotné sociologii venkova.

Závěrečná vystoupení byla věnována některým dílčím aspektům zemědělské velkovýroby. Byl to příspěvek M. Zimové (Institut hygieny a epidemiologie, Praha) *Vliv zemědělské velkovýroby na životní prostředí venkova* a D. Tihelkové (Institut hygieny a epidemiologie, Praha) *Stacionární výrobní linky v zemědělských a průmyslových závodech*.

Jak je patrné z přehledu přednesených referátů, byl tematický záběr semináře dosti široký. To však nebylo nikterak na škodu, neboť společný seminář dvou sekcí plnil — mimo jiné — funkci informativní, která bude podpořena i vydáním připravovaného sborníku. Potěšitelná byla hojná účast slovenských sociologů, kteří aktivně přispěli k naplnění cílů semináře.

Vzhledem k počtu vystoupení nebylo možno věnovat dostatek času diskusi, přestože podnětů k ní přinesly jednotlivé příspěvky dost. Nezodpovězeny tak zůstaly zejména otázky terminologie (tj. uchopení reality v jiných pojmech než v tradiční dichotomii město—venkov) a také otázky teoretické, související například s možností rozvinout sociologickou teorii lidských sídel jako teorii středního dosahu apod. Hledání odpovědí na tyto, ale i další otázky se může stát námětem pro další společný seminář obou sekcí.

Alena Miltová